

јамним правима и дужностима у породици у којој породично имање и рад свакога служи као база за подизање, васпитање, одржавање и привредну делатност сваког појединог члана.

Примена члана 37 Закона о наслеђивању по методу утврђивања доприноса у увећању имовине оставиоцехе биће без сумње слична утврђивању доприноса по члану 10 Основног закона о браку. Издвајања тако утврђеног доприноса отвориће међутим нова питања правне природе тог захтева, у првом реду питање да ли оставиоцев потомак може да тражи удео у одређеној ствари и физичко одвајање тог свог дела или само вредност свог доприноса. Да ли је својим радом потомак дошао према претку у положај сувласника, или заједничара, или повериоца. Теориски рад по тим питањима задужио би праксу и помогао да се избегну непотребна застрањивања у примени овог прописа.

Миленко Јовановић

ЗАЈАМ СА КАМАТОМ ИЗМЕЂУ ПРИВАТНИХ ЛИЦА

Између приватних лица код нас се практикује зајам без накнаде. Поставља се питање је ли у нашем друштву дозвољено уговарање накнаде при зајму новца између приватних лица. Питање се може проширити на све ствари подобне да буду предмет зајма. Међутим, у свакодневном животу се најчешће зајми новац, те питање његовог позајмљивања са накнадом има посебан значај.

1. — Од ослобођења до данас донето је више правних аката који су регулисали кредитно пословање. Прве године после ослобођења протекле су у организовању и сређивању кредитног система и ограничавању и ликвидацији приватног кредитирања (приватних кредитних установа). Уопште узев, прописи о кредиту односили су се првенствено на кредитирање у привреди. Неке њихове одредбе су се са довољно основа могле применити на зајам са накнадом између приватних лица. Тако, на пример, Уредба о максимирању каматних стопа из 1948 (*Службени лист ФНРЈ*, бр. 71) забрањивала је изричито кредитирање новцем уз наплату камата свим лицима сем овлашћеним кредитним предузећима и задружним организацијама. Уредба о каматним стопама из 1952 (*Службени лист ФНРЈ*, бр. 25) овлашћује само Народну банку ФНРЈ и месне, градске, задружне штедионице на одобравање кредита уз наплату камата и примање улога на штедњу уз плаћање камата, али изричито не забрањује позајмљивање новца са накнадом између осталих лица. Отуда се може закључити да се Уредба односила на кредитирање у привреди и да је у оквиру социјалистичког сектора одређивала лица која могу да се баве пословима кредита. Заменивши Уредбу о каматним стопама из 1952 и друге прописе о кредитирању, Уредба о кредитима за обртна средства и другим краткорочним кредитима (*Службени*

лист ФНРЈ, бр. 4/54) искључиво се односи на кредитне послове у привреди. Тиме се са више вероватноће може мислити да се Уредба о каматним стопама из 1952 такође односила само на кредитне послове у привреди. Према Уредби о порезу на доходак (*Службени лист ФНРЈ*, бр. 56/53) која је, са изменама и допунама, на снази и данас, опорезивању подлеже и приход грађана од камата у који се не рачунају камате и згодици по унутрашњим зајмовима и државним обвезницама, ни приходи од улога на штедњу (члан 61 и 62 Уредбе). Из тога би произишло да зајам са накнадом између приватних лица у нашем друштву није забрањен, управо да је дозвољен, али да правно није ближе регулисан.

Има схватања да зајам са накнадом између приватних лица не треба дозволити у нашем друштву. У прилог овог схватања иду пре свега тежња за онемогућавањем да неко живи без рада — идеал за који су се борили напредни људи свих времена — и велика потреба за прикупљањем новчаних средстава ради улагања у изградњу земље. Као драгоценост се појављује свака сума стављена на располагање заједници која уз то даје одређену накнаду. Према томе, сваки поседник новца има могућности да пласира свој новац и нема потребе да га позајмљује приватним лицима.

У прилог дозвољавања зајма новца са накнадом између приватних лица иде, пре свега, чињеница недовољно развијеног кредитног система у задовољавању потреба приватних лица. Наиме, чињеница је да сваки поседник новца може да уложи свој новац и добије накнаду, али је исто тако чињеница да приватно лице не може увек да добије новац на зајам од кредитних установа иако је вољно да плаћа накнаду. Међутим, у свакодневном животу се итекако осећа потреба за кредитом. Осим тога, у нашем друштву постоји низ реликата претходних епоха, поред којих, у садашњем периоду, може да егзистира и зајам новца са накнадом између приватних лица. Најзад, наше друштво је већ довољно имуно од опасности безобзирне експлоатације да, уз ограничење у погледу висине накнаде, може да толерира зајам са накнадом између приватних лица.

2. — Доступна судска пракса по овом питању није богата. Изгледа да се највећи број предмета ове врсте окончава пред средним и окружним судовима.

У Врховном суду ФНРЈ, у Извештају Врховног суда НР Македоније за 1953 наведен је један случај зајма са накнадом између приватних лица.

Туженик је позајмио тужиоцу 10.000 динара. Тужилац је на име обезбеђења дао туженику њиву величине 3 декара а на име накнаде право обрађивања и прибирања плодова. Касније је тражио да суд утврди да је он сопственик спорне њиве и да обавезе зајмодавца као туженика да му њиву преда у посед. Срески суд је удовољио тужбеном захтеву. Пресуду среског суда је потврдио окружни суд. Јавни тужилац НР Македоније је подигао захтев за

заштиту законитости. Решавајући по овом захтеву Врховни суд НР Македоније је укинуо обе пресуде и предмет вратио првостепеном суду на поновно разматрање и одлуку са разлога:

„Туженик је држао спорну њиву као реум за зајам дат тужиоцу. Значи, међу странкама је постојао уговорни однос са обавезама за обе стране. Правно је правило да странке извршавају своје обавезе и да једна странка може да тражи испуњење обавезе од друге стране ако је сама спремна да испуни своју обавезу. Иначе друга странка има право на приговор да прва није испунила своју обавезу (*exsertio non adimpleti contractus*). Тужилац није доказао да је предложио туженоме да му исплати суму од 10.000 динара као своју обавезу, нити пак, ако је тужени одбио да прими суму, да ју је депоновао код суда, што се по правним правилима сматра као испуњење обавезе. Зато је погрешно суд када је, признајући право на сопственост тужиоцу и задужујући туженог да му врати заложеноу њиву пропустио да истовремено обавезе тужиоца да претходно врати позајмљену суму од 10.000 динара, што је његова обавеза према туженоме. Обе обавезе потичу из истог уговорног односа и њихово извршење је међусобно условљено. Шта више, према утврђеноме од првостепеног суда, обавеза тужиоца је главна обавеза, док је обавеза туженога акцесорна и долази одмах после извршења главне обавезе. Зато међусобна условљеност обухвата у себи сукцесивност испуњавања обавеза. Када тужилац исплати зајам, зајмодавац је дужан да врати залогу.“ (Врховни суд НР Македоније, Гзз. бр. 21/53).

Из наведеног извештаја се види да њива није служила само као залога нити је у ту сврху конституисано право залогe као стварно право на њој. Она је заложена фактичком предајом у посед с правом обраде и прибирања плодова од стране зајмодавца. Према схватању и оцени Јавног тужиоца и Врховног суда НР Македоније зајам новца са накнадом између приватних лица је дозвољен посао. Они се, осим тога, нису упуштали у анализу висине накнаде и правни посао доводили у зависност од ње. Неки писци (на пример, др. А. Гамс: *Стварно право*, Београд, 1948, стр. 85) сматрају зајам са реумом дозвољеним само ако се прибирање плодова рачуна у отплату и главнице и интереса.

Пресуди Врховног суда НР Македоније може да се приговори да се служи резонавањем које може да се примени само на двостране уговоре. Зајам са реумом, међутим, састоји се из два правна посла: уговора о зајму ствари и уговора о реуму ствари. Оба уговора су реална и, према томе, једнострана. Отуда не може да се говори о приговору *non adimpleti contractus*. Међузависност постоји, али између правних послова. Уговор о зајму ствари је основни, главни уговор, а уговор о реуму ствари споредан, акцесоран.

3. — Врховни суд НР Србије нема грађанскоправне праксе по питању зајма са накнадом између приватних лица. Окружни суд за град Београд и Врховни суд НР Србије располажу кривично-правном праксом по овом питању. Тако, осуђен је зајмодавац који

се бавио позајмљивањем новца у виду заната и на име накнаде уговарао и примао новац и друге ствари: ципеле и обвезнице народног зајма (пресуда Окружног суда за град Београд К. 600/53 од 12 децембра 1953). Врховни суд НР Србије се, по истој ствари, сложио са правном квалификацијом дела од стране Окружног суда (пресуда Врховног суда НР Србије, Кз. 725/54 од 8 маја 1954). У образложењу Окружни суд за град Београд, између осталог, каже:

„... суд је нашао да је оптужена примала или уговарала за себе несразмерну имовинску корист искоришћавајући нужду или лакомисленост особа које су од ње тражиле услугу, а она је то чинила са испољеним расположењем да са те стране имовину повећава, те је на тај начин извршила кривично дело из чл. 263, ст. 2, Кривичног законика. Бранилац оптужене је предложио ослобађајућу пресуду са тог разлога што и он стоји на гледишту као и оптужена да је њено право да чини са новцем што она жели, тј. да давање новца на кредит није забрањено. Суд стоји на гледишту такође да давање новца на кредит није забрањено, али да чињење услуга под околностима из чл. 263, ст. 1, Кривичног законика (1) јесте инкриминисано, а тај случај стоји у делу оптужене...“

Према члану 263 Кривичног законика зеленашки уговор постоји кад неко за услугу коју чини неком лицу „прими или уговори за себе или другог несразмерну имовинску корист искоришћујући његово тешко имовинско стање, нужду, недовољно искуство или лакомисленост...“ У услуге на које циља овај члан Кривичног законика, без сумње, долази зајам са накнадом.

За постојање зеленашког уговора према наведеном пропису Кривичног законика потребно је да се стекну два услова: објективан — несразмера између предмета престација, и субјективан — искоришћавање тешког имовинског стања, нужде, недовољног искуства или лакомислености дужника. У овом случају судови су нашли да постоје оба услова.

Из образложења пресуда произилази да се ни Окружни суд за град Београд ни Врховни суд НР Србије нису упуштали у оцену висине накнаде коју је оптужена уговарала односно примала за чињење услуге зајма новца. Ови судови управо сматрају да несразмерна имовинска корист постоји кад се зајам чини са испољеним расположењем да се са те стране имовина повећава, кад се уговара или добија више него што се даје, како се каже на неким местима у образложењу пресуде Окружног суда за град Београд. Тиме се на посредан начин каже да зајам са накнадом између приватних лица није дозвољен у нашем друштву. Уз такво схватање објективног момента као елемента кривичног дела зеленаштва код услуге зајма, није тешко пронаћи субјективан момент: сваки случај зајма,

(1) Позивање на став 1 члана 263 Кривичног законика је вероватно техничка омашка с обзиром да је оптужена суђена по ставу 2 наведеног члана Кривичног законика. Тачност позивања на пропис у овом случају није битна, јер се и став 1 и став 2 члана 263 Кривичног законика односе на исту ствар: кривично дело зеленаштва, с том разликом што се став 2 наведеног члана примењује у случају вршења зеленашких услуга у виду заната.

се може подвести под један од субјективних услова наведених у члану 263 Кривичног законика. Међутим, члан 263 Кривичног законика не забрањује стицање користи уопште за чињење неке услуге, већ само стицање несразмерне користи.

4. — Накнада за зајам новца између приватних лица и сам зајам између њих нису правно регулисани као што смо већ видели. Правним прописима је регулисано само дитање накнаде између кредитних предузећа и појединаца кад улажу новац на штедњу или узимају кредит. Као дозвољена накнада код зајма новца између приватних лица би могла бити прихваћена законска камата. Према судској пракси законска камата (мораторни интерес) износи 4% (пресуда Врховног суда НР Србије, Гж. 2345/54) (2). У сваком случају накнада код зајма новца између приватних лица не би требало да пређе висину накнаде која се добија при улагању новца на штедњу код банака. Нема никаквих разлога да приватна лица по питању зајма са накнадом буду у повољнијем положају од кредитних установа друштвеног сектора.

То значи да се не може сматрати као несразмерна имовинска корист за услугу зајма новца између приватних лица накнада која не прелази законску камату, односно накнада која не прелази камату која се добија при улагању новца на штедњу код установа социјалистичког сектора. Уговарање више накнаде треба сматрати ништавим за онај вишак који прелази ту камату. Ова ништавост не треба да има за последицу ништавост правног посла у целини. Из тога произилази да би зајам новца са накнадом између приватних лица требало данас сматрати у нашем друштву као дозвољен посао, са законском каматом која се примењује у нашој судској пракси, односно, у најбољем случају, са каматом коју дају банке на штедне улоге.

Живомир Ђорђевић

СИТНО ДЕЛО КРАЂЕ

Ситно дело крађе из члана 259 Кривичног законика по својој тежини претставља дело мање друштвене опасности и са овог гледишта досматрано заслужује мању пажњу од осталих кривичних дела против друштвене и приватне имовине. Међутим, по правној конструкцији свог бића, оно задаје пракси више тешкоћа него што би то на први поглед изгледало. Међу објављеним пресудама виших судова, случајеви који се односе на ситно дело крађе релативно су највише заступљени. Из ових пресуда јасно се виде проблеми које ово кривично дело поставља као и одређена схватања

(2) Понекад се законском каматом погрешно назива камата коју је према позитивним прописима обавезно уговарати. Таква камата, међутим, има уговорни карактер с тим што је њена висина одређена. Законском каматом треба звати накнаду која се даје када дужник доспе у доцњу при извршењу обавезе из било кога извора.